

Bushman Geleneğinden Anzak Efsanesine: Avustralya'da Kültürel Kimlik ve Millet İnşâsı *

Orhan ÖZCAN*

Özet

Avustralya, 1890'larda endüstriyel bir dönüşümün eşliğindedir ve modernizmin ortaya çıkardığı bunalımlar toplumsal bir çözülmenin habercisidir. Şehir-kırsal ikiliği, işsizlik ve sınıfsal farklılaşmaya karşı Avustralyalı entelijansı, kırsal hayatın değerli kılınmasına dayalı pastoral bir romantizmi savunmuşlardır. Avustralya'nın kültürel kimliği olarak bilinen yapı, *Avustralya efsanesi* ismiyle kavramsallaşmıştır. Avustralya efsanesinin temeli kabul edilen kırsal, bush kavramıyla ifade edilmiş ve 1890'da Avustralya entelektüelinin şehirli hayatın sıkıcılığını, sınıf çatışmasını ve ekonomik krizle birlikte yol alan işsizliğe karşı köke dönüşü temsilen kırsal hayatın değerli kılınması, Avustralya askerinin Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde yer alması ve cephede gösterdiği kahramanlıkların sonucunda Anzak efsanesine dönüşmüştür. Anzak ruhu, Avustralya ulus milliyetçiliğinin başlangıcı sayılmıştır.

Çalışma, teorik çerçevede kaynak taraması, sınıflandırma, çözümleme, tenkit ve sentez sırası izlenerek oluşturulmuştur. Tarihsel süreçte Avustralya'nın kültürel kimliği ve Çanakkale Savaşı üzerine yerli ve Avustralya literatüründe konuyla alakalı yer alan çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmada Avustralya efsanesinin temel argümanı olan bush kavramı çerçevesinde biçimlenen efsane ve geleneğin kavramsal haritası araştırılmıştır. Çalışmanın ana teması olarak Avustralya'nın kırsal yaşamında ortaya çıkmış Avustralya kültürel kimliğinin, Çanakkale Savaşı ve sonrasında ulus inşâ sürecine nasıl evrildiği analiz edilmiş ve Avustralya ulus kimliğinin inşâ sürecinde Anzak efsanesinin temel etken olup/olmadığı araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Çanakkale Savaşı, Avustralya, Ulus İnşâsı, Bushman Geleneği (Avustralya Efsanesi), Anzak Miti.*

* Bu makale "Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı'nın Rolü" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

** Milli Savunma Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi, ORCID: 0000-0002-0398-7184, dorukefeorhan@gmail.com.

From Bushman Tradition to Anzac Legend: Cultural Identity and Nation-Building in Australia

Abstract

Australia was on the verge of an industrial transformation in the 1890s, and the depressions brought on by modernism heralded a social disintegration. Against the urban-rural dichotomy, unemployment, and class differentiation, the Australian intelligentsia advocated an idyllic romance based on the valuation of rural life. Known as Australia's cultural identity, the structure is conceptualized with the name of the Australian legend. Rural, which is accepted as the basis of the Australian legend, is expressed with the concept of the bush, and in 1890, the Australian intellectual's appreciation of rural life, representing the boringness of urban life, class conflict, and the return to roots against unemployment that accompanied the economic crisis, the Australian soldier in the Dardanelles Front in the First World War. It turned into an Anzac legend due to taking part in the war and the heroism he showed at the front. The Anzac spirit has been regarded as the beginning of Australian nationalism.

The study was formed by following the order of literature review, classification, analysis, criticism, and synthesis in the theoretical framework. In the historical process, studies on the cultural identity of Australia and the Dardanelles War in the domestic and Australian literature related to the subject are included. In the study, the conceptual map of the legend and tradition shaped within the framework of the concept of the bush, which is the main argument of the Australian legend, was investigated. As the main theme of the study is how the Australian cultural identity, which emerged in the rural life of Australia, evolved into the nation-building process after the Gallipoli War and after, was analyzed and whether the Anzac legend was the main factor in the construction of the Australian national identity was evaluated within the scope of the research.

Keywords: Gallipoli War, Australia, Nation-Building, Bushman Tradition (Australia Legend), Anzac Mythe.

Giriş

1850'lerde Avustralya'da bulunan altın madeni, Avustralya kıtasının tarihini değiştiren önemli bir gelişme olmuştur. Altına hücum sürecinde Avustralya'ya Asya'dan göç, mahkûm-sürgün kökenli ve göreceli olarak Anglo-Sakson toplum arasındaki ilişkileri daha da yakınlaştırmış, sarı tehlike ve yabancı düşmanlığı özelinde homojenleşmiş grupların millî bağlılıklarını artıran normatif endoktrinasyon (İngiliz eğitim modeli, İngiliz marşı, tarihi, dil ve kültürü) yapılar, İngiliz kültürü temelinde kırsal hayatı kendine has bir özgüllüğe kavuşturmuştur. Britanya Avustralya'sının 1890'larda yeni orta sınıf entelijansı, yabancı düşmanlığını (Çinli, Japon-Asyalı) körüklerken tektipleşmeyi övmüş, diğer yandan da eyaletler arasındaki anlaşmazlıkları politik açıdan ortadan kaldırmak için çaba göstermiştir. ABD'nin bağımsızlık mücadelesine öykünen *Britanya Avustralya entelijansı* ve toplumu, Büyük Britanya'ya karşı *şizoid aşk-nefret* ikilemi olarak tanımlanabilecek ikircikli bir felsefede gelgitler yaşarken sarı tehlike temelinde Irkçı/Sosyal Darwinist bir yaklaşım olarak siyasallaştırılan Beyaz Avustralya politiği temelinde, 20'nci yüzyılın ilk devleti olarak 1901'de federasyon biçiminde birleşerek Avustralya (Australia of Commonwealth) siyasi yapısını ortaya çıkarmıştır. Avustralya, 1890'larda artan Çinli göçmen baskısına ilaveten Asya-Pasifik'te askerî ve iktisadi olarak bölgesel bir güç olarak ortaya çıkan Japonya'nın varlığına karşı irrasyonel korku geliştirirken bu durum, Avustralya'nın Büyük Britanya monarşisine bağlı kalmasında önemli bir etken olmuştur. 1870'lerde Almanya'nın Avrupa'da yeni bir güç olarak ortaya çıkmasıyla beraber Asya-Pasifik'te de Almanya'nın bir tehlike olduğu yanılması/algısı, Büyük Britanya'nın güvenlik semsiyesi altında Avustralya'nın İngiltere'ye daha güçlü biçimde bağlanmasına neden olmuştur. 1901'de Avustralya'nın küçük egemenlik alanlarının birleşmesinden oluşan federasyon tipi bir bağımsızlık geliştirmesi, Avustralya için yeni ama tatmin edici bir bağımsızlık değildir. Birinci Dünya Savaşı öncesi bölgesel ve küresel konjonktürde değerlendirildiğinde, Avustralya üzerinde baskın Büyük Britanya nüfuzu; askerî, iktisadi, politik olarak daha da pekişmiştir. Diğer yandan Avustralya'da Büyük Britanya etkisinde gelişen Alman düşmanlığı da yaklaşan Birinci Dünya Savaşı öncesi Avustralya'nın savaşa Büyük Britanya'nın yanında gönüllü olarak katılmasına neden olmuştur. Böylece Büyük Britanya, Birinci Dünya Savaşı öncesi irrasyonel korkular oluşturarak yanılama, manipülasyon ve algılar yoluyla planlandığı gibi başta Avustralya olmak üzere Büyük Britanya dominyonlarından müteşekkil kitlesel bir ordu kurmak için (Kitchener'ın ordusu) istediği şartları sağlamıştır.¹ Avustralya bahse konu tarihsel perspektif ve şartlarda Büyük Britanya'yla birlikte İtilaf bloğu içerisinde savaşa katılmıştır.

Fransız İhtilali sonrası ulus inşâ sürecinde millet oluşumu ve kriz neredeyse birlikte anılan iki kavram olmakla birlikte kriz olgusuyla kast edilen çoğunlukla savaşlar olmuştur. Küresel çapta pek çok devletin millî oluşumunda başat bir görev üstlenen savaş, Avustralya ulusal kimlik oluşum sürecinde de etkin bir rol üstlenmiştir. İtilaf devletleriyle birlikte Büyük Britanya'nın yanında savaşa katılan Avustralya ve Yeni

1 Barbara A. West, Frances T. Murphey, *A Brief History of Australia*, Facts on File, New York, 2010, s.58-62,87-114; Alan Dupont, *Australia's Threat Perceptions: A Search For Security*, Canberra Papers on Strategy and Defence; No. 82, ANU Press, 1991, s.5-7; Neville Meaney, "The End of White Australia and Australia's Changing Perceptions of Asia,1945-1990", *Australian Journal of International Affairs*, 49:2, s.171-173; Stuart Macintyre, *A Concise History of Australia*, Cambridge University Press, New York, 2009, s.142; Robert Corcoran, Jackie Dickenson, *A Dictionary of Australian Politics*, Allen&Unwin, NSW, 2010,s.43,77,201; James C. Docherty, *Historical Dictionary of Australia*, The Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007, s. ix, ixii-ixiii-ixvi. *Beyaz Avustralya ve Avustralya Avustralyalılar* içindir politikası için Bkz. George M. Fredrickson, *Racism: A Short History*, Princeton University Press, New Jersey, 2002, s.105; Benjamin Mountford, *Britain, China and Colonial Australia*, Oxford University Press, Oxford, 2016, s.76,78,100; Corcoran, Dickenson, *age*, s.224-225; Ayşe Candan Kirişçi, *Nation-Building, And Gallipoli: Representations in Turkish, Australian, And New Zealand Literatures*, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, *Boğaziçi University*, İstanbul, 2011, s.83-85.

Zelanda'dan oluşana kolordu, İttifak bloğunda yer alan Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilân etmiş, 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na amfibi bir çıkarma yaparak Türk vatanına taarruz etmiştir. Avustralya, Anzak çıkarması ve savaşın devamında askerî açıdan bir başarısızlık tecrübe etmesine rağmen çıkarma sonrası gelişen süreçte, ulusal kimliklerini biçimlendirdiği genel kabul gören bir görüş olmuştur. Dolayısıyla Çanakkale Savaşı, Türk tarihinde Kurtuluş Savaşı'nın önsözü niteliğiyle çok önemli bir görevi olmasının yanı sıra Anzak ruhu kavramıyla özdeşleşmesi açısından Avustralya tarihinde de kritik bir öneme sahiptir.²

Küresel çapta milliyetçilik kavramı, yerli ve yabancı literatürde pek çok akademisyen tarafından ele alınmasına rağmen ulusallaşma sürecinin nadir bir örneği olarak Avustralya ulus-inşâ süreci, literatürde kapsamlı biçimde analiz edilmemiştir.³ Bu nedenle çalışma, Avustralya'nın ulusal uyanışının Çanakkale Savaşı'yla ortaya çıktığı tezinden yola çıkılarak hazırlanmış ve Avustralya kırsal yaşam geleneğinin Anzak geleneğine dönüşümünü incelemiştir. Avustralya'nın ulus olma süreci, başta Avustralya olmak üzere uluslararası literatürde ele alınmış olsa da özel de Türkiye yazınında Anzak efsanesi kökeninin Avustralya kırsal geleneğinden ortaya çıktığıyla ilgili argüman ayrıntılı biçimde yer almamıştır. Çanakkale Savaşı bağlamında Anzak Kolordusu içerisinde Yeni Zelanda askerleri de yer almasına rağmen çalışma; askerî, politik ve toplumsal açıdan Avustralya özelinde analiz edilerek sınırlandırılmıştır.

Bush Geleneğinin Anzak Efsanesine Dönüşümü

Avustralya'da, taşra veya kırsal (pastoral) romantizm, Avustralya kültürel kimliğinin oluşmasında kalıcı bir tema oluşturur. Doğayla mücadele ve kendine güven Avustralya ruhunun özü niteliğindedir. Avustralya İngilizcesinde kırsalda yaşayanlar ya da kırsal işçi anlamına gelen *bushman* kavramı,⁴ Avustralya *milli karakteri*⁵ içerisinde özel bir öneme sahip olan ana karakterdir. Avustralya'da bush efsanesi, hâkim endüstrinin (tarım, yün-sığır eti ve madencilik) ve nüfusun yaklaşık yarısının kırsalda yaşadığı on dokuzuncu yüzyılın sonunda ortaya çıkmıştır. 1970'lerde bush efsanesini yeniden gündeme getiren Avustralyalı tarihçi Russel Ward, 1880-1890'da bush geleneğinin yeni milliyetçi entelijans tarafından romantikleştirilerek popülerleştirildiğini ve topluma yayıldığını belirtir. Bu dönemde Britanya Avustralya'sında Henry Lawson, A.B. Paterson ve Joseph Furphy gibi entelektüeller, yeni milliyetçi akımın tanınmış temsilcileri olarak ortaya çıkmışlardır. Oysa 1890'larda Avustralya

2 "Anzac Day 2019", <https://australiapostcollectables.com.au/stamp-issues/anzac-day-2019> (Erişim Tarihi:19.12.2022).

3 Milliyetçilik hakkında Bkz. Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, Çev.: İskender Savaşır, Metis Yay., İstanbul, 1995; Ernest Gellner, *Milliyetçiliğe Bakmak*, Çev.: Simten Coşar ve Saltuk Öztürk, Nalan Soyarık, İletişim, İstanbul, 2012; Anthony D. Smith, *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik*, Türkçesi: Derya Kömürçü, Everest Yay., İstanbul, 2002; E.J. Hobsbawm, 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik "Program, Mit, Gerçeklik", Çev.: Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1993; Edward Hallett Carr, *Milliyetçilik ve Sonrası*, Çev.: Osman Akın, İletişim Yay., İstanbul, 1990; Elie Kedourie, *Avrupa'da Milliyetçilik*, Çev.: M. Halûk Timurtaş, Ankara, 1971; Anthony D. Smith, *Milli Kimlik*, Çev.: Bahadır Sina Şener, İletişim, İstanbul, 1994; 21. *Yüzyılda Milliyetçilik*, Derleyen: Umut Özkırımlı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

4 *Bush*; Avustralya'da çalı, çalılık, orman, ormanlık alan anlamına gelir. *Oxford Worldpower Dictionary*, Edited: Miralda Steel, Oxford University Press, New York, 2000, s.87. *Longman Dictionary of Contemporary English*, Director: Della Summers, Pearson Education Limited, England, 2004, s.200. *Bushman*, ormanlık yaşayan Güney Afrika kabilesine ait olan kişi. *Longman Dictionary of Contemporary English*, s.200. *Bushmen/Bushman*, "Bush" Avustralya İngilizcesinde orman/kırsal anlamına gelir. İngiliz ve Amerikan İngilizcesinde çalı, çalılık arazi anlamlarına gelir. *Bushman*, kırsalda, ormanda ya da taşrada yaşayan kişilere verilen genel isimdir. Genellikle kırsal da yaşama, hayatta kalma konusunda becerikli kişilerdir. Toprakla uğraşmaktan çok, evcil hayvan besleyen, göçebe, ormancı taşralıyı ifade eder. *Bush* kelimesi, Avustralya'da medeniyetten uzak, taşrayı temsil eder. Bu nedenle Avustralya'da *Bush Fire*, orman yangını anlamına gelir. Genel manada anlaşılacağı üzere bush kelimesi, kırsalı bushman, kırsal da yaşayan kişiyi temsil etmektedir. *Bushranger* kelime anlamı olarak ise haydut, kaçak anlamına gelir ve Avustralya'da kırsal yaşamda belirli suçlardan dolayı kaçak ya da haydut olmuş ama kırsalda yaşayan halk tarafından Robin Hood gibi kahraman olarak nitelendirilen efsaneleşmiş tipolojidir.

5 Anthony D. Smith, *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, 1994, s.138.

toplumu, sanayileşmekte olan bir ekonomidir ve batılı devletlerin sosyal, siyasi koşullarını tecrübe etmektedir. Avustralya; işsizlik, büyüyen kentsel üretim, ekonomik kriz, yoğun sınıf çatışması, büyük şehirlerin ihtişamı ve gecekondulaşmayla ilgili hususları eski kıta Avrupa'dan getirdiği milliyetçilik fikriyle kesiştirirken entelektüel çevrede, sınıfsal eşitsizliğe tepki olarak kırsal hayat yeniden popüler hale gelmiştir. Avustralya'da çok popüler Bülten dergisinin yazar ve karikatüristlerinden olan Lawson, Paterson ve Furphy gibi kanaat önderleri, kırsal hayatın özgürlüğüyle şehir hayatının can sıkıcılığını karşılaştıran balad, şiir, karikatür ve düz yazı biçiminde yazılarla kırsalı öven görüşler kaleme almışlardır. Avustralya entelektüeli, bilhassa İngiltere'den gelen milliyetçi fikirlerin etkisinde kendi ulusal öz bilinç ve *ulusal kimlik* arayışı içerisinde olmuşlardır. Böylece bush efsanesi de entelektüel bir çabıyla toplumun her katmanına yerleşmeye başlamıştır. Avustralyalı tarihçi Sandra Bloodworth,

Ulusal kimliklerin oluşumunda efsane yaratma, toplumu mahveden gerçek bölünmeleri bağlamak için ideolojik bir yapıştırıcı görevi görür ancak toplumda her zaman farklı siyasi ve sosyal çıkarları yansıtan birbiriyle yarışan fikirler de vardır. Egemen veya resmî bir milliyetçiliğin oluşumu, aynı zamanda birleştirici vizyona uymayan fikirleri ve deneyimleri küçümseme veya atmaya teşebbüs etme sürecidir ifadesine yer vermiştir.⁶

Avustralyalı tarihçilerden Graeme Davison ve R. Ward, bush efsanesinin toplum içine yerleşmesini benzer fikirlerle tanımlamışlardır. G. Davison ve R. Ward *Sydney'in entelektüelleri, ruhban karşıtı cumhuriyetçilik, laiklik, milliyetçilik, toprak reformu ve Çin karşıtı ırksal ön yargı, kırsal çevreden beslenen yabancılaştırmış bir şehir entelijansının saygı duyulan duyguları kırsala atfetmesiyle kökleşmiştir* ifadesine yer verirler.⁷ S. Bloodworth, bu fikre katılır ancak eksik olduğunu ifade eder. Bloodworth, 1890'larda Avustralyalı yazar ve sanatçılar bush efsanesini kırsal yaşama çok düşkün bir Avrupalı aydın olan *Leigh Astbury*'den⁸ etkilendiğini ileri sürerek⁹ aslında kırsal mitolojinin romantik bir hale dönüşmesinin bir etkileşimden doğduğunu ifade eder. 1880'li yıllarda Avrupalı entelektüeller, modern endüstriyel şehir hayatı giderek gündelik hayata müdahil olması nedeniyle köylü halka önem atfetmiş köylü, insanın doğayla yitirilmiş yakınlığının bir sembolü haline getirilmiştir.¹⁰ Bu nedenle doğayla baş başa kalma, coğrafya ve iklimle mücadele gibi kırsal kültüre has zorluklar, Avustralya toplumunun hayatta kalma dolayısıyla var tralya'da kültürel kimlik ögesi haline gelen bushman kavramı, Çanakkale Savaşı'yla birlikte siyasal bir kimlik anlamında değişimi ifade ederek Anzak kavramına dönüşmüş, toplumun ulus inşâ sürecinde dönüm noktasını teşkil etmiştir. Sonja Bates ilgili dönüşümü tezinde şu sözlerle ifade eder: *Anzaklar, yıllarca kırsalda mücadele ederek yetişmiş olan Avustralya kırsal adamlarının oğulları olarak tarif edilmişlerdir.*¹¹ Bu durumu E. Hobsbawm, geleneğin uyum sağlama yeteneği olarak görür ve *uyum sağlama, yeni koşullarda eski kullanımlar için ve eski modeller yeni amaçlarla kullanıldığında gerçekleşir. Eski malzemelerin, gayet yeni amaçlara yönelik olarak yeni türde icat edilmiş geleneklerin inşasında kullanılmasıdır* diye ifade eder.¹² Bu nedenle bushman'ın Anzak kelime-

6 Sandra Bloodworth, "Henry Lawson and the Australian Legend", <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

7 Bloodworth, *agm*, <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

8 Leigh Astbury'ın eseri, *City Bushmen: The Heidelberg School and The Rural Mythology*. Bloodworth, *agm*, <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

9 Bloodworth, *agm*, <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

10 Bloodworth, *agm*, <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

11 Sonja Bates, "Anzac Legend: Its Origins, Meaning, Power, Impact on Shaping Australia's Identity", Master's of Peace and Conflict Studies Dissertation, *University of Sydney, Sydney*, 2013, s.15.

12 *Geleneğin İcadi*, Derl.: Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Türkçesi: Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, 2006, s.7.

sinde yeniden kavramsallaşması, Avustralya kültürel kimliğinde kırsalın, temel alt yapı ögesi olarak araçsallaşmasıyla savaş meydanından toplumsal alana aktararak siyasallaşmasını, kurumsallaşmasını ve ritüelleşmesini ifade etmektedir. Bu karakterin yüceltirilmesinin arkasındaki ana neden ulus inşâ sürecinde toplumun kabul ettiği olumlu özelliklere sahip, beğenilen ana karakterin kahraman figür içerisinde yeniden oluşturulmasıdır. Avustralya'nın zorlu coğrafi şartlarında becerikli, dürüst, esprili, dayanıklı ve sadık özellikleriyle öne çıkan *bushman karakterinin* Avustralya'nın tarihsel arka planında efsaneleştirilmiş bir karaktere evrilmesidir. Bu karakterin Büyük Savaş'ta Anzak kimliğiyle örtüşmesi, onu artık millî kahramana dönüştürmüştür. Avustralya'nın millî bilinç ediniminde önemli bir kilometre taşı olan Anzak karakteri, Çanakkale Savaşı'nda kültürel açıdan bushman karakterinin toplumca beğenilen özellikleriyle ulusal bir kahramana dönüşmüştür. Avustralya kültürel yapısının temel yapı taşı olarak bush geleneği, beyaz Avustralyalının ikonik, kendine has özgünlüğü ve yerel olan bir simgesidir. Bu nedenle Avustralya kırsalı (bush), Avustralya milliyetçiliği ve Avustralya efsanesinin temelidir. Avustralya toplumunun millet olarak tahayyül edilmesi, federasyonun gerçekleşmesi, *Avustralya Miti*'nin savaştan önceki on yılda yayılmasıyla ortaya çıkmıştır. Tarihçi Russell Ward'ın kavramsallaştırdığı *Avustralya Efsanesi* kavramı, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra C.E.W. Bean¹³ gibi yazarlar tarafından Avustralya askeri için *Anzak Efsanesi*'ne dönüştürülmüştür.¹⁴

S. Bates, yüceltilen bushman'ın Anzak karakterine dönüşümünü ilginç bir araştırma sonucuyla açıklamaktadır: *Avustralya Kraliyet Gücü'nün (AIF) sadece %17'i kırsaldan gelmiştir ve çoğu, tüfeğin sonunun tehlikeli olacağını bilmeyen şehirli tüccarlardır* diye ifade etmektedir.¹⁵ Aslında S. Bates'in dikkat çekmek istediği husus,

- 13 Peter Hoffenberg "Mekân, Anı ve 1915-1918 Avustralya Savaş Deneyimi" adlı makalesinde, C.E.W. Bean hakkında "en etkili mit yapıcılar arasındadır" diye tanımlamada bulunmuştur. Dahası P. Hoffenberg, C.E.W. Bean hakkında, *Avustralya'nın tartışmalı ve popüler resmi tarihçisi* diye ifade de bulunmuştur. Peter H. Hoffenberg, "Landscape, Memory and the Australian War Experience 1915-1918, *Journal of Contemporary History*, Vol.36, N.1(Jan.,2001), s.112-113.
- 14 Peter Hoffenberg "Mekân, Anı ve 1915-1918 Avustralya Savaş Deneyimi" adlı makalesinde, C.E.W. Bean hakkında "en etkili mit yapıcılar arasındadır" diye tanımlamada bulunmuştur. Dahası P. Hoffenberg, C.E.W. Bean hakkında, *Avustralya'nın tartışmalı ve popüler resmi tarihçisi* diye ifade de bulunmuştur. Peter H. Hoffenberg, "Landscape, Memory and the Australian War Experience 1915-1918, *Journal of Contemporary History*, Vol.36, N.1(Jan.,2001), s.112-113.
- Benjamin Sievwright, "Nationalism and Federation: Creating the Commonwealth of Australia", *History in the Making*, Vol.1 No.2, *University of Melbourne*, <https://journal.historyitn.org/back-issues/volume-one-issue-two> (Erişim Tarihi: 11.09.2020), s.76-77. Gelibolu üzerine çalışma yapan pek çok yazarın görüşü C.E.W. Bean'ın Anzak efsanesini ortaya çıkardığıyla ilgilidir. Stephen Chambers, *Ariburnu Çıkarma*, Çeviren: İsmail Hakkı Yılmaz, Türkiye İş Bankası Yay., 2012, s.xiv. Avustralyalı tarihçi Russell Ward'ın adını koyduğu *Avustralya Efsanesi (Australian Legend)* kavramını tarihçi B. Sievwright şu şekilde ifade etmektedir; *Avustralya halkının millî sembol olarak düşünmekten hoşlandığı federasyondan önceki yüzyılda kırsal hayatı romantikleştiren fikirlerdir. Anzak Efsanesi (Anzac Legend) ise; aynı fikir ve özelliklerin C.E.W. Bean gibi yazarlar tarafından Avustralya askeri üzerine tasarlanmasıdır. Sievwright, agm*, <https://journal.historyitn.org/back-issues/volume-one-issue-two> (Erişim Tarihi: 11.09.2020), s.76. Avustralya efsanesi, Avustralya kırsalını idealize eden insanları temsil eden mite denir. Corcoran, Dickenson, age, s.15. Avustralya efsanesinin oluşumuyla ilgili olarak ilk Anzak haberi yapan ve Anzakların kahramanlıklarını anlatan İngiliz Gazeteci Ellis Ashmead Bartlett olduğu iddiasının yanı sıra Avustralyalı Gazeteci Sir Keith Arthur Murdoch'un Anzak efsanesinin oluşmasına ciddi katkı sağladığı düşünülmektedir. K. S. Inglis, "The Australians at Gallipoli-1", *Historical Studies*, Vol. 14, No. 54, April 1970, s. 222; Kevin Fewster, "Ellis Ashmead Bartlett and the Making of the Anzac Legend", *Journal of Australian Studies*, 6:10, pp.17-30, 1982, s.1; Jenny Macleod, *Gelibolu'nun Öteki Yüzü*, Çeviren: Sinem Hocaoglu, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2005, s.136; İsmet Türkmen, "Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basına Yönelik Sansür Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme", 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:10, Bahar 2015, s.73-74,78; Robert Manne, "The War Myth that Made Us", *The Age*, 25.04.2007, <https://theage.com.au/opinion/the-war-myth-that-made-us-20070425-ge4qmh.html> (Erişim Tarihi:01.12.2021); Fikretin Yavuz, Murat Toman, "Avustralyalı Gazeteci Keith Arthur Murdoch'ın Çanakkale Cephesine Dair Raporunun Analizi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl:15, Güz/2017, Sayı:23, s.224,229,232-233,237-238,241.
- 15 Bates, *agt*, s.15. Avustralya Hükümetinin kendi internet sitesinde "Avustralya Kimliği" alt başlığı altında yayımlanmış olduğu "Avustralya Kırsalı-the Australian Bush" konusunda bahsettiği üzere "1910 yılına kadar Avustralya şehirli bir toplumdur" ifadesine yer verir. "Bush", <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017). "Avustralya Efsanesi" adlı kitabı ile Avustralya ulusal kimliğini Bush temeline dayandıran Russel Ward'ın, kendi kitabını revize ettiği "Australian Legend Re-visited" adlı makalesinde, Avustralya askerinin (digger), bush karakteristiği gösteren, şehirli olduğundan bahseder. Russel Ward, "Australian Legend Re-visited", *Historical Studies*, 18:71, 171-190, DOI:10.1080/10314617808595586, s.172, <http://dx.doi.org/10.1080/10314617808595586> (Erişim Tarihi: 27.12.2017).

Anzak askerinin onda sekizinin kent kökenli toplumsal bir yapıdan geldiğini ifade etmekle Anzak miti kavramının, kırsal temelli olduğuna eleştirel bir bakış açısı getirmiştir. Oysa Anzak efsanesi, Avustralya’da kırsal da yaşayanların, zorlu coğrafyada kazandıkları olumlu özellikleri, savaş meydanında uygulamasından ortaya çıkmış bir durum olduğu iddiasına dayanır. S. Bates iddiasını Avustralyalı tarihçi Graham Seal’in çoğu savaşın tehlikeli olduğunu bilmeyen şehirli tüccarları görüşüyle desteklerken asıl merak edilen soru, nasıl oldu da ordunun çoğunluğunu teşkil etmeyen kırsal işçilerin iyi özellikleri, Anzak efsanesi olarak nitelendirilen yapıya dönüşerek efsanevi bir nitelik kazandığı olmuştur.

Ayşe Candan Kirişçi, Avustralya’da ilk halk şarkılarının ortaya çıkışını, Avustralya Kıtası’na taşınan mahkûm kültüründen kaynaklandığına dikkat çekmiş ve mahkûm temalı birçok balad ve şiirin Avustralya edebiyat tarihinde önemli izler bıraktığına değinmiştir. 1810’lu yıllarda gelişen pastoral-kır endüstrisi hem göçmen sayısının artışıyla hem de kır hayatı edebiyatının oluşmasında önemli bir etken olmuş dolayısıyla kır mistikliği (Mystification of Bush) ve kır işçisi, milli kimliğin oluşumu ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.¹⁶ Kırsal yaşam, 1890’larda Henry Lawson ve Banjo Paterson gibi Avustralyalı entelektüeller tarafından ulusal ideallerin kaynağı olarak görülmüş ve pek çok Avustralyalı şair, ressam,¹⁷ yazarın ilham kaynağı olmuştur. Bilhassa Henry Lawson, Avustralya millî kimliğinin ve anavatan kavramının Büyük Britanya’dan değil, Avustralya’nın kendi topraklarının içinden çıkması gerektiğine inanmıştır. Bu nedenle bush efsanesi, bush kültürünün öğeleri içerisinde yer alan müzik,¹⁸ giyim, argo, mimarlık¹⁹ ve resim²⁰ gibi unsurları Avustralya ana akım hayat tarzının içerisine yerleşmiştir.²¹ Avustralya ulus bilincinin ilk izlenimleri olarak görülen kırsal romantizmi, orijinal halk (Avustralya İngilizcesi) lehçesiyle türküler, müziği, mimariyi ve diğer sanat ürünlerini beslemiştir. Diğer yandan köklü ve destansı bir Avustralya tarihinin olmayışı, Avustralya tarihine olan ilgiyi *mahkûm Avustralya tarihi* ve kırsal tarih üzerine çevirmiştir. Daha çok Büyük Britanya tarihiyle beslenen halk üzerinde *Orta çağ İngiliz şövalye ruhu* tarihçiliği var olmuştur ki bu tarih anlayışı da *Avustralyalı olma bilinci* üzerinde önemli bir etki bırakmamıştır. Nispeten Haçlı Seferlerini hatırlatan şövalye vurgusu, propaganda posterleri vasıtasıyla Çanakkale Savaşı öncesinde Avustralyalı sivillerin asker olma duygusunu kamçulamıştır. Anzak çerçevesinde şövalye-Haçlı çağrışımının yapılma nedeni ise tarihte Hristiyan Avrupa’nın Müslümanlara karşı yapmış olduğu Haçlı Seferlerinde olduğu gibi Birinci Dünya Savaşı’nda da Avustralya askeri, düşman Müslüman Türklerle savaşmaktadır. Bu sebepten Judith L. Kapferer’e göre Anzaklar, Avustralya için Batı’nın ideolojik ve ontolojik kökleri bağlamında bir kimlik oluşturmuş ve Batı medeniyet ruhunun yeniden doğuşunu ve cisimleşmesini sembolize ettiğini belirtmiştir.²²

16 Kirişçi, *agt*, s.78-79.

17 Bush resamları içerisinde Heidelberg ekolünün resamları ön plana çıkar. Avustralya’da kırsal hayatın resmedilmesi, yoğunluklu olarak 1880-1890 yıllarda başlayan süreçte düşünsel ve fiili açıdan ulusal akımın şekillendiği bir dönemde ortaya çıkar. Önemli kırsal hayatı resmeden resamlar; Tom Roberts, Frederick McCubbin, Charles Condon, Hans Heysen, Arthur Streeton’dur. “Bush”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017).

18 Bush kültürünün en önemli şairlerinden olan Banjo Patterson’un yazdığı balad ve efsaneler, önemli olaylar, aşk, doğa hakkında yazılmış şiirin müziğe uyarlanmış halidir. Waltzing Matilda gayri resmî ulusal bir şarkı olmuştur. “Bush”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017). “Bush Songs and Music”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/bush-songs-and-music> (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

19 Kökleri bush kültürüne dayanan kendine has kırsal mimarisi olan Avustralya mimarisi, Queensland evidir. “Uluru Kata Tjuta Kültür Merkezi”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

20 Frederick McCubbin’in 1886’de Bush kültürünü yansıtan tuval üzerine yağlıboya resmi, lost’tur. “Lost” <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

21 “Bush”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi:26.06.2017).

22 Graham Seal, “Anzac”, 8 January 2017, *International Encyclopedia of the First World War*, s.2, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/anzac_australia (Erişim Tarihi:12.12.2022); Graham Seal, “Anzac: The Sacred in the Secular”, *Journal of Australian Studies*, 2007, 31:91, s.135-136; Ken Inglis, assisted by Jan Brazier: *Sacred Places: War Memorials in the Australian Landscape*, Melbourne University Press, 2001, s.303.

Erken dönem bush kültürünün isyan hikâyesi oluşturmasının temel argümanı ise Avustralya toplumunun *mahkûm geçmişi*ne karşı bir direnç gösterme gerçeğidir. 1770'lerde Avustralya Kıtası'na taşınan mahkûmlardan oluşan toplum, yüzyıllık süreçte Avustralya'ya özgü mahkûm kültürünü oluşturmuştur. Bir ada/kıta olan Avustralya, coğrafi olarak Büyük Britanya'ya çok uzak bir konumdadır. Büyük Britanya'dan gemilerle Avustralya'ya taşınan insanlar gerek siyasi yönetimin izin vermemesinden kaynaklı ve gerekse geri dönüş imkânının o günün şartlarında zor olmasından dolayı Avustralya'ya yerleşmek zorunda kalmışlardır. Büyük Britanya'nın ötekileştirerek başka bir kıtaya sürgün ettiği marjinal karakterler (hırsız, katil vb.), büyük bir hapishaneye mahkûm edilmişlerdir. Bu sürgün ve mahkûmiyete kıtanın zorlu coğrafyası da eklenince hayatta kalma mücadelesi başlamıştır. Bu nedenle mahkûm/sürgün kültürünün şekillenmesinde başlıca etken, coğrafyanın zorlu olması ve hayata yeniden başlamak olmuştur. Avustralya kırsalının zorlu şartları altında yaşayan kişilere, *Bushmen* ismi verilmiş ve Avustralya eyaletlerinin idarî yapısına isyan eden karakterlere de *Bushranger* adı verilmiştir. Avustralya milliyetçiliğinde bu iki sembolik karakter, bush geleneğinin öykünülen tipolojileridir. Bushranger olarak isimlendirilen isyankâr karakter de otorite karşıtlığının ana temasıdır. Bushman, toprakla ve doğayla mücadele eden, bushranger da otoriteyle mücadele eden kırsal kültürün temel iki karakterini temsil etmiştir. Bushranger, Büyük Britanyalı vali-yöneticilere ve Avustralya'da kurulmuş mahkûm sisteminin idamesini sağlayan otoriteye karşı mücadelenin sembol kahramanıdır. Bushranger otorite karşıtıdır, haksızlığa isyan eder, mücadelecidir, savaşçısıdır. Bu yönüyle, bush geleneğinin isyankâr halk kahramanıdır. Bu nedenle 1790-1890 yılları arasında birçok Avustralya efsanesinin bush kültürü temelinde ortaya çıktığını görürüz. Ned Kelly, Ben Hall ve Jack Donough Avustralya'da kahraman-mit figürlerdir ve aynı zamanda onlar, kırsal yaşamla alakalı isyankâr figürleri simgeler.²³

1900'lü yıllarda kırsal yaşamda tecrübe edilen, ata binme, ateşli silahları kullanma, açık havada uyuma, orman yangınları ve toprakla mücadele etme halkın üstün nitelikli olduğunun bir göstergesi sayılmıştır. Anzak askeri de Gelibolu Savaş'ında zorluklarla mücadelenin sembolü olan bush kültürünü tecrübe etmiştir. Bu nedenle olsa gerek Birinci Dünya Savaşı, Bushmen ve Anzak geleneğinin aynı potada birleşmesine yardımcı olmuştur.²⁴ Avustralyalı tarihçi Rad Young, mücadelecilik karakter ve hayatta kalma anlayışını, *aslında beyaz yerleşimin başlangıcından beri Avustralya'da olan şey tam olarak budur. Bizim tarihimizde toprağa ve otoriteye karşı devamlı bir mücadele vardır. Modern zamanlarda savaşçı olmak, Avustralya toplumunda saygı ve şöhret getirir. Başarıdan daha fazla mücadeleye değer vermeliyiz biçiminde* izah etmiştir. Aslında R. Young "Waltzing Matilda"²⁵ *bizim ulusal marşımız olması gerekir* diye ifade ederken²⁶ Avustralya toplumu için mücadelenin, kazanmaktan daha değerli olduğu vurgusunu yapar. Bush kültüründen gelen Avustralyalı tipik karakterini tarif etmede ve Çanakkale Savaşı'nda Avustralyalı askerlerin kararlılıkla savaştığını açıklamada çok önemli bir ipucudur, *başaramasa da mücadele* etmek. Bu durum, Avustralya askerinin Çanakkale Savaşı'nda Türk askerine karşı neden bu kadar azimle mücadele ettiğini izah etmektedir. Dahası büyük kayıplar vererek Avustralya tari-

23 "Bush", <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi:26.06.2017).

24 "Bush", <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017). Pastoral adının-Bushman, becerikli ve dayanıklılığı savaş zamanında Avustralya askerini tanımlamada kullanılmaya başlanmıştır. Kirişçi, *agt*, s.79.

25 Waltzing Matilda, 1895 yılında Banjo Paterson tarafından yazılmıştır. Barbara A., Frances T. Murphey, A Brief History of Australia, Facts on File, New York, 2010, s.271.

26 Rad Young, "What Role Has Gallipoli Played in the Manufacture of Australian Identity?" University of Notre Dame, Australia, s.6. Waltzing Matilda'nın resmi olmayan milli marş olması ile alakalı. West, Murphey, *age*, s.102.

hinde en büyük yenilgisini yaşayan Avustralya'nın mücadele, dayanma azmi ve ulus olma bilinci kazandırmış olmasını temsil eder.

Diğer yandan Avustralya asker geleneği, Anzak askeri tarafından oluşturulmuştur. Çanakkale Savaşı öncesi Avustralya askeri organizasyonu, baskın biçimde Büyük Britanya'nın asker teşkilatı tarafından biçimlendirilmiş ve kıta Avustralya'sında iç güvenlik faaliyeti yürütmenin dışında daha önce deniz aşırı bir sefer deneyimi yaşamamıştır. Çanakkale Savaşı'ndan önce Avustralya askerine, digger ismi verilmekle birlikte görev tanımı itibarıyla Avustralya'nın iç güvenliğinden sorumludur.²⁷ Avustralya toplumunda Anzak askerinin, bir mit hâline getirilmesi ve Avustralya toplumunun Anzak askerine içtenlikle sahip çıkmasının temel nedeni, onların daima toplumun içerisinde çıkan *vatandaş asker* (citizen soldier) olarak düşünülmesinden kaynaklanmıştır. Anzak askerinin büyük bir kısmı gönüllülerden oluşmuştur. Avustralya'da Birinci Dünya Savaşı öncesi ve iki savaş arası dönemde AIF, genel olarak *milis*²⁸ bir gücü temsil etmiştir. Anzak mitinin temelini de temsil eden Anzak askerinin, disiplinsiz, gönüllü, otorite karşıtlığı ve bireyseliği de onu militarist özelliklerden ayırır ve bu durum, Avustralya toplumu tarafından samimiyetle kabul edilir. Bu sebepten Anzak kavramı, temelde toplum tarafından *militarizm dışı* olarak kabul görmüştür.²⁹

Anzak askerinin bir başka dikkat çekici yönü ise Avustralya askerî organizasyonunun tamamıyla *gönüllülerden* oluşmasıdır.³⁰ Avustralya, Birinci Dünya Savaşı'na Büyük Britanya İmparatorluğu tarafında katılan ordular arasında *gönüllü* olarak katılan tek ordudur. Oysa Büyük Britanya İmparatorluk askerî teşkilatında pek çok farklı milletten asker görev almıştır. Avustralya'da bu gönüllü tutum, yoğun propagandanın bir sonucudur ve gerek gazetelerin gerekse parlamentonun kamuoyu oluşturma çabalarıyla şekillenmiştir. *İmparatorlukla Dayanışma* kavramı üzerinden oluşan Avustralya kamuoyu, 1901'den sonra federasyon kutlamalarında askeri geçit törenlerinde vurgulanan bir temaya dönüşmüştür. Aynı zamanda 24 Mayıs *İmparatorluk Günü* kutlamaları da imparatorluğa sadakat ve vatanseverlik üzerine çocukların uygun adımda yürüyüşleri, konserleri içeren çok sayıda görsel tema üretilmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında popüler kültürde savaş, görkemli bir macera olarak görülmüş birçok Avustralyalı erkek, zafer ve macera şansını kaybedeceği korkusuyla, Avustralya İmparatorluk Kuvveti'ne gönüllü katılmıştır.³¹

Tarihçi Graham Seal'e göre, *Anzak geleneği* ve halka özgü *Digger geleneği* (Avus-

27 Bkz. Orhan Özcan, "I. Dünya Savaşı Öncesi Avustralya Askerî Organizasyonu ve Avustralya İmparatorluk Kuvveti'nin Oluşum Süreci (1870-1914)", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2018, Cilt 17, Sayı 1, ss.166-211.

28 M.A. Edward Jenks 1895 yılında ilk baskısını yaptığı, üçüncü baskısını 1912 yılında yaptığı *Avustralasya Kolonilerinin Tarihi* adlı eserinde Avustralya'da askerî organizasyon oluşumunu milis, gönüllü ve profesyonel askerler olmak üzere üç başlıkta toplar. Edward Jenks, Avustralya eyaletlerinde askerî organizasyonun oluşum sürecini *1870 yılında Kraliyet Kuvvetleri'nin geri çekilmesinden sonra, eyaletlerde gönüllü grupların oluşmasıyla başlar. 1883-1884 yılında eyalet hükümetlerinin para ödediği milis kuvvetler oluşmuştur. O yıllarda milis kuvvetlerin verimliliği, gönüllülerden daha yüksektir. Ancak gönüllü ya da milis askerlerin, profesyonel asker değildir ve o yıllarda profesyonel asker sayısı çok sınırlı düzeydedir ifadesiyle belirtir. M.A. Edward Jenks, A History of the Australasian Colonies*, Cambridge at the University Press, 1912, s.335.

29 Joan Beaumont, "Gallipoli and Australian National Identity", Neil Garnham & Keith Jeffery ed. *Culture, Place, Identity*, University College Dublin Press, Dublin, 2005, s.146.

30 Donoghue makalesinde, savaş muhabirleri ve resmî tarihçilerin İmparatorluğa ve devlete sadakat bağıyla bağlı disiplinsiz bushmeni'n gönüllü askerlere dönüştüğü ifadesinde bulunmuştur. Donoghue, Tranter, *agm*, s.2.

31 Eric Montgomery Andrews, *Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, s.32-36, "Remembering the Anzacs", http://splash.abc.net.au/res/teacher_res/20-Remembering-the-Anzacs.html (Erişim Tarihi: 1.06.2017).

tralya askeri),³² iki farklı geleneğin kesişmesiyle oluşmuştur.³³ Bu açıdan G. Seal, Digger Geleneği ile Anzak Geleneği'ni birbirinden ayırır. Ona göre digger geleneği, sosyo-askerî yapının folklorudur. Bu gelenek, grup üyeleri arasında paylaşılan, inanç, dil,³⁴ hikâye, şarkı ve âdetleri içeren gayri resmî biçimde özel dünya görüşlerinden oluşan bir gelenektir. Bu geleneğin kökeni, 19'uncu yüzyılda ideal Avustralya karakteri olan ve Avustralya kültürünün temeli olarak tanımlanan, Bushmen kavramından gelmektedir. Digger grup üyeleri farklı etnik, sosyal, meslek³⁵ ve iktisadi geçmişleri olan ancak ortak alan olarak kırsaldan gelen kişilerdir. *Avustralya İmparatorluk Kuvveti*'nin (Australian Imperial Force/AIF) bir üyesi olmaları, onlara eşsiz bir statü vermiştir. Bu açıdan digger kavramı, ilk olarak oluşturulan *Avustralya İmparatorluk Kuvveti* içerisinde gönüllü sivil üyeleri tanımlamıştır. AIF mensubu askerler, profesyonel asker değildir, geçici olarak silah kuşanan ve asker üniforması giyen kişilerdir. Robertson'ın ifadesiyle onlar *üniformalı siviller veya kamufla edilmiş sivillerdir*.³⁶ Makul günlük ücret için çalışan, sıradan insanlardır. Digger için askerlik, sadece bir iş olarak görülmüş hatta Avustralya'nın bağlı olduğu imparatorluğun yararına olan bir iş gücünün karşılanması olarak düşünülmüştür. Digger geleneğinin bu kendine has karakteristiği, sivillerin orduya alınmalarının ardından Gelibolu Cephesi'nde halka özgü yapısından daha fazla resmî ve sosyo-kültürel bir yapıya dönüşmüştür.³⁷ Resmî ve kamusal olarak milliyetçi ve askerî öğeleri içerisinde barındıran digger geleneği, Birinci Dünya Savaşı içerisinde ve sonrasında kavramsal olarak değişime uğramış ve Anzak kavramı içerisinde bütünleşmiştir.

Bununla birlikte Avustralya'da savaş sonrası inşa edilen savaş anıtları, geri dönen askerlerin kurmuş olduğu cemiyet ve benzeri organizasyonlar, milliyetçi politika ve askerî seremonileri yaygınlaştırmıştır. Böylece Anzak günü araçsallığıyla resmiyet

32 *Digger*: kazıcı, toprak kazan anlamına gelir. Avustralya İngilizcesinde, Britanya Avustralya'sında Avustralya askerlerine verilen isimdir. Digger kelimesi, Yeni Zelanda askerinden çok Avustralya askeri ile bağlantılıdır. 1916 yılında hem Avustralya hem de Yeni Zelanda askerleri için kullanılır hâle gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Avustralya resmi tarihçisi C.E.W. Bean, Yeni Zelanda'da profesyonel sakız ağacı kazıcılığından değişikliğe uğrayan kelime olarak, Digger (Kazıcı) kelimesinin geldiği iddiasında bulunmuştur. Pek çok eski asker ise kelimenin Fransa'da (Flander) mevzi kazılmaktan geldiğini ifade etmişlerdir. Bazıları da kelimenin altın aramak için kazma eyleminde bulunan, sivil hayatta altın arayıcısı/kazıcısı olanlardan geldiği iddiası vardır. Birinci Dünya Savaşı'nda devamlı olarak mevzi kazılmaktan kaynaklı digger terimi, Avustralya askeri ile eşanlamlı hâle dönüşmüştür. "Mateship, Diggers and Wartime", <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017); John Laffin, Mike Chappell, *The Australian Army at War 1899-1975*, Editor: Martin Windrow, Men-at-Arms-Series, Osprey Publishing, London, 1982, s.3, Kirişçi, agt, s.78. The American Heritage sözlüğünde Digger'in kelime anlamı; 1.Kazma için kullanılan alet ve makine. 2. Birinci Dünya Savaşı'nda Avustralya ve Yeni Zelanda askeri. *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Editor: Anne H. Soukhanov, Publisher Houghton Mifflin, Third Edition, 1994, s.2126. Longman sözlüğünde Digger'in kelime anlamı; "kazan ve karada hareket eden büyük makine" olarak ifade edilmiştir. *Longman Dictionary of Contemporary English*, 2003, s.435. *Digger*, cobber, dinkum, mate, bloody gibi kavramlar Anzak etkisinde 1915 Gelibolu Savaşı'nda Avustralya sözlüğüne kazandırılan kelimelerdir. Amanda Laugesen, "Australian First World War "Slanguage"", *Journal of the Australian War Memorial-Issue:38*, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi: 16.12.2017).

33 Graham Seal, *Inventing Anzac: The Digger and National Mythology* University of Queensland Press, 2004, s.2.

34 Avustralya Askerinin Argo Sözlüğünde *Abdul*; Türk askerine verilen ve Gelibolu'daki Türk ordusuna verilen genel isimdir. *Anzac*: Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusunun kısaltmasıdır. İnzibat ile alay etmek için kullanılan bir kelimedir. *Anzac Button*: Pantolon düğmesinde kullanılan bir tırnak/pençeye verilen isimdir. *Anzac Soup*: pis suya verilen isimdir. *Anzac Wafer*: Ekmek yerine A.I.F. için tedarik edilen sert bisküvi. *Aussy*: Avustralya askeri. Avustralyalı. *Coffin Nail (Tabut Çivisi)*: Sigara. Furphy: Söylenti, Dedikodu. Stoush: Kavga, Savaş. *Winze*: İki mevzi arası yer altı bağlantısı. *Tourist (Turist)*: Avustralya Askeri (1.Bölük). Pennish: Yarımada (Gelibolu). *Beachy Bill*: Anzak kıyılarını bombalayan Türk topçusu. *Brass Hats (Pirinç Şapkalar)*: Üst düzey subaylara verilen isimdir. "Soldier Slang, Glossary", <https://www.awm.gov.au/learn/schools/resources/soldiers-slang/glossary> (Erişim Tarihi: 10.07.2017). W.H. Downing, *Digger Dialects*, Lothian Book Publishing Co.Pty.Ltd., Melbourne and Sydney, 1919, s.7-9. Avustralyalı askerler Türk askerine *Abdul*, *Jacko*, *Johnnie Turk* isimleri vermişlerdir. Bill Gammage, *The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War*, Australian National University Press, Canberra, 1974, s.92.

35 Anzak, tam eğitimli ve profesyonel askerler değildirler. Bankacılık, sigortacılık, öğretmenlik, postacılık, çiftçilik gibi çeşitli mesleklerden gelen gönüllülerdir. Himmet Umunç, "Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016, s.176.

36 Umunç, *agm*, s.176.

37 Seal, *age*, s.3.

içeren karışık kültürel devinime, *Anzak geleneği* ismi verilmiştir. Bu noktada Anzak geleneği; kamusal, kapsayıcı, imalı ve otoriterdir. Gelenek; onur, görev, cesaret, fedakârlık ve kurtuluş öğelerinin temel alındığı tutum ve değerlerden oluşur ve aynı zamanda askerî-milliyetçi bir kavram içerisine yerleştirilir. Bu açıdan Anzak geleneği birlik vurgusu, benzerlik, kültürel miras, sadakat, vatanseverlik ve baskın bir milliyetçi atmosfer içerisinde anma ve merasimlerden oluşur. Dolayısıyla hegemonik biçimde Avustralya toplumunun içerisinde yürütülen, icat edilmiş bir gelenektir.³⁸ Dünyanın pek çok yerinde milliyetçilik kavramını mit, sembol ve ideolojiyle açıklayan milliyetçi teorisyen ve entelektüeller tarafından millî karakter ve milletin dehası kavramları, ulus kavramıyla doğrudan ilişkili olarak düşünülmüştür. Bu sebepten dolayı, milletin yerel kültüründe var olan millî karakter ve millî dehanın ortaya çıkarılması görevini de milliyetçi entelijans yapmıştır. Avustralya milliyetçi entelektüellerinin de Avustralya'da yaptığı tam olarak ilgili çerçevede izah edilebilir. Sonuç olarak Avustralya kültürel milliyetçiliğinde yer alan digger karakterinin özellikleri, Birinci Dünya Savaşı'nda Anzak askeri merkezinde yeniden inşa edilmiş böylece bushmen ve digger'in toplum tarafından tasvip edilen vasıfları, Anzak geleneği çerçevesinde Anzak askerinin özellikleri olarak yeniden yorumlanmıştır.

Diğer yandan Avustralya askeri, savaş süresince sadece hasım gördükleriyle savaşmamış otoriteye özelde İngiliz askerî otoritesine de karşı tutum geliştirmiştir. Avustralya askerinin bush geleneğinden kaynaklı otorite karşıtlığı, kimi zaman kişisel bir askerî isyanı sembolize etmiştir. Anzak askerinin İngiliz subaylara ya da ana çerçevede İngiliz askerî otoritesine karşı tutum takınmasının temel nedeni, Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz subayların, koloni kökenli askerlere karşı ayrımcılık yapmış olmasıdır. Bu durumu Anzak askeri olan Muhabereci Er Thomas Rees England'ın günlüğüne düşüğü notlardan öğreniyoruz.

(İngiliz komutan) her bir askeri denetledi. Sonra bize bir nutuk çekti. Bizden düğmelerimizi, çizmelerimizi vs. temizlememizi istiyor. Burada (yani siperde) olduğum sürece ben, özellikle yapmayacağım. Harry Black ve Hughes Luke bugün hastaneden döndüler ve hiçbiri burada bulunmak için yeterince sağlıklı değil. İngiliz doktorların biz müstemleke askerleri için hiç zamanları yok ve bizlere köpek muamelesi yapıyorlar serzenişiyile iki önemli hususa dikkat çekmiştir.³⁹

İlk olarak İngiliz komutan ve doktorların Anzak askerlerine karşı uygulamış olduğu ayrımcı tutum, Anzak askerinin yetkeye olan öfkesini bir kat daha artırmıştır. İngiliz askerî disiplini, Avustralya bush geleneğinden gelen ve başına buyruk ve otorite karşıtı bir karaktere sahip Anzak askerini, İngiliz otoritesine karşı hem tepkisel hem de asi yapmıştır. Bununla birlikte günlükte ele alınması gereken diğer önemli husus ise Anzak askerinin kendisini *müstemleke*, yani *kolonyal askerler* olarak nitelemesidir.⁴⁰ Sömürge olma durumu, Anzak askerlerin kendilerini ikinci kategoride yani dışlanmış hissetmelerine neden olmuştur. Günlükte yazılan ifadelerden anlaşıldığı üzere bu his, sadece bireysel bir ayrımcılıktan ziyade genele sirayet eden özelde tüm Avustralya askerini işaret etmektedir. Bu nedenle Anzak askerinin kendini müstemleke olarak

38 *Age*, ss.4-6.

39 Umunç, *age*, s.178-179.

40 Bir başka Anzak askeri olan Er Baker, Anzak askerleriyle İngiliz askerlerini kıyaslarken müstemleke Anzak askerleri için colonial/colony ifadesini kullanır. ...*hepsi de bir sürü çılgın İrlandalı. Tümü muvazzaf asker. Savaşçı olarak, her bakımdan müstemleke (Yeni Zelandalı ve Avustralyalı) askerlerin dengidirler fakat asker olarak, bizimle aşık atamazlar.* Umunç, *agm*, s.178

nitelendirilmesi, onların otoriteye karşı itaatsizliklerinin de temel nedenlerinden biri olmuştur.

B. Gammage *Parçalanmış Yıllar* adlı eserinde, İmparatorluk Ordusu'nda görev yapmış pek çok askerin günlük, mektup ve notlarına yer vermiştir. B. Gammage eserinde, İngiliz ve Anzak askerleri arasında başka bir itilaf konusuna değinir. Suv-la Savaşı'nın sonuna doğru bir Avustralyalı subayın şikâyetini şu şekilde nakleder. *Keşke Kitchener iş yapmak için gençler değil de bize asker gönderseydi* diye hayıflanmasını⁴¹ Avustralyalı subayın savaşta İngiliz askerini cesaret ve dayanıklılık yönünden bir eleştiri niteliğindedir. B. Gammage, *Gelibolu Savaşı'nda İngiliz askerinin korkaklığını* ele alırken Avustralyalı askerlerin cesaretine vurgu yapar. Hatta B. Gammage, *Gelibolu Savaşı'nda* pek çok cephede İngiliz askerlerinin kaybettiği mevzileri, tekrar Avustralyalı askerlerin aldığına yer verir. *İngiliz askerinin bu korkak tutumuna rağmen Avustralyalı askerlerin kraliyete ve imparatorluğa sadakatinde hiçbir eksilme* olmadığından da bahseder. Aynı zamanda bir Avustralyalı askerin ulusal kimlik vurgusuna dikkat çekerken Çanakkale Savaşı'nın Avustralya ulus kimliği oluşumunda ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu şu sözlerle dile getirir. *Bu savaş beni aşırı derecede İngiliz yaptı ama kesinlikle Avustralyalı yaptı* ifadesine yer verir. Bununla birlikte Avustralya İmparatorluk Ordusu'nda görevli Anzak askerinin *Avustralyalı olmayı, İngiliz olmaktan* özellikle ayırt ettiğini savunur. Bir başka örnekte de B. Gammage, *Avustralyalı bir askerin disiplinsizlik nedeniyle, askeri mahkemeye çıkarıldığını ve rütbesinin ere düşürüldüğünü ancak daha sonra cephede gösterdiği yararlıklarından dolayı tekrar onbaşı rütbesine çıkarıldığını* ifade ederken Avustralyalı askerlerin disiplinsiz olmasına ama bunun yanı sıra cesur, dayanıklı ve inisiyatif kullanabilmesine vurgu yapar. Bir Avustralya askeri olan Çavuş Aitken'e *Asker Kimdir?* sorusuna cevaben bir *emre sorgusuz itaat eden, askeri eğitimden geçmiş, büyük bir makinenin parçası diye cevap verir ve Avustralyalı, bir asker değildir ama bir savaşçıdır, savaşçı doğmuştur. Her bir Avustralyalı inisiyatif kullanabilme özelliğine sahiptir... Kesinlikle saati çalıştıran mekanizmadan daha iyidir* ifadesiyle Avustralyalı bir asker olmayı açıklar.⁴² Bu özellikleriyle Anzak askeri bağımsız düşünebilen, inisiyatif kullanabilen, özgür ruhlu bir savaşçı olarak tanımlanmıştır. Anzak askerinin öne çıkan yönleri ise *özel, amatör, gayri resmî, yüz yüze, erkek egemen* olarak tarif edilir. Anzak askerinin dikkat çeken ve kolay tanımlanan diğer bir özelliği ise otorite karşıtlığıdır ki özellikle subaylara, daha da özel olarak ifade edilirse İngiliz subaylara⁴³ karşı yönelmiş bir otorite karşıtlığını temsil eder. Birinci Dünya Savaşı'nda Avustralya Ordusu'nda general rütbesiyle görev alan John Monash'ın Anzak askeri

41 Gammage, *age*, s.86.

42 Gammage, *age*, s.86-88. Çanakkale Cephesinde İngiliz askerlerinin korkaklığı ve kaçıışı hakkında Avusturyalı Gazeteci Georg Bittner'in cephe izlenimleri verilmiştir. Emre Saral, "Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner'in Çanakkale Cephesi İzlenimleri", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl:15, Güz/2017, Sayı:23, s.143-146. Gazeteci Murdoch, Çanakkale Savaşı'nda İngiliz askerinin korkaklığı ve Avustralya askerinin cesaret ve kahramanlığı üzerine ...*geride oyalanan askerlerin vurulması emri verilmeliydi* diyecektir. Yavuz, Toman, agm, s237.

43 Graham Seal, digger hakkında *disiplinsiz gönüllüler/askerler* olarak tanımlamıştır. B. Gammage, Avustralya askerinin disiplinsiz olmasına ama aynı zamanda cesur olmasına değinir. Peter Stanley kaynak gösterilerek Jed Donoghue ve Bruce Tranter destekler mahiyette şu ifadede bulunmuştur. Anzak askerlerin, askeri kurallara karşı koydukları ve İngiliz subay otoritesini sarstıkları, zayıflattıkları rapor edilmiştir ancak onların hayatlarını riske etmeleri ve kırsal yaşam tecrübesi, becerileri sebebiyle hayatta kalmada oldukça iddialı ve gönüllü askerler olduğunu ifade etmiştir. Gammage, *age*, s.s.84-87; Jed Donoghue, Bruce Tranter, "The Anzacs: Military Influences on Australian Identity", *Journal of Sociology-January 2013*, Published Sage, s.2. <http://jos.sagepub.com/content/early/2013/01/17/1440783312473669> (Erişim Tarihi:12.12.2017).

hakkındaki düşünceleri ise şöyledir. *Anzak askeri yüksek eğitilmiş, bağımsız düşünebilen, yeni fikirlere açık ve çok özverilidir.*⁴⁴

Avustralya askerinin diğer öne çıkan özellikleri içerisinde ise *yukarıdan bakan* (kibirli), *milliyetçi*, *dost canlısı*⁴⁵ ve *serseri ruhlu* olmaları olarak sıralanmıştır. Bilhassa yakın arkadaşlık kavramı, Avustralya’da erken sömürgecilik dönemine kadar uzanan bir geçmişi olan ifadedir. Avustralya’ya mahkûm ve yeni yerleşimci olarak gelenlerin, birbirleriyle her türlü yardımlaşması anlamına gelen mateship kavramı paylaşılan bir deneyim, karşılıklı saygı ve koşulsuz yardım anlamına gelmektedir. Bu anlamda Avustralya’da dost, arkadaştan öte bir anlamı ifade eder. Dostluk terimi, erkekler arasında geleneksel olarak kullanılan bir kelimedir ve mücadele dönemlerinde erkekler arasında ilişkiyi tanımlamak için sıklıkla kullanılır. Bush geleneğiyle ortaya çıkan dostluk kavramı, Avustralya millî kimliğinin temelini oluşturur. Avustralya efsanesi temelinde biçimlenen dostluk kavramı, işçi sınıfı ve radikal milliyetçilerin de kabul ettiği önemli bir toplumsal unsurdur. Avustralya’da popüler olan dostluk anlayışı, Birinci Dünya Savaşı döneminde tekrar önem kazanmıştır. Bu dönemde dost kelimesi, digger kelimesiyle birbirinin yerine kullanılır hâle gelmiştir.⁴⁶ Avustralya millî kimliğinin temel değerlerinden birini ifade eden dostluk, *digger* kelimesiyle eş anlamlı kullanılmakla birlikte bush geleneğine atıfta bulunarak Birinci Dünya Savaşı’nda *kader birliğini ve yardımlaşmayı* temsil eder hale gelmiştir. Bununla birlikte askerler arasındaki dostluk, Anzak askerinin erkek egemen olma durumunu tanımlamaya yardımcı olur ve zamanla Avustralyalıyı bir ulus olarak da tanımlamasına katkı sağlamıştır.⁴⁷ Bush geleneği, İşçi Partisi ve Anzak askerinin merkeze yerleştirdiği dostluk terimiyle birlikte ulusal kimliğin tanımlanmasında da önemli bir sosyal unsur olarak düşünülür.

Anzak askerinin diğer bir özelliği ise onun *erkek egemen* görülmesidir. Genel kabul gören biçimde askerlik mesleği, erkeklik kavramıyla özdeşleştirilmiş olması da Avustralya’da Anzak askerinin baskın özelliği içerisinde erkek egemen görülmesinde önemli bir faktördür. Avustralya’nın sert coğrafi koşullarıyla mücadele eden bushmen kavramında kabul edildiği üzere bush geleneğinden gelen erkek egemen tutum,⁴⁸ Birinci Dünya Savaşı’nda Anzak askerine de erkek egemen özelliği vermiştir. Bu nedenle Avustralya ulus milliyetçiliğinin doğuşu olarak kabul edilen Çanakale Savaşı, genelde erkekler için *ergenliğe geçiş ritüeli*⁴⁹ olarak da görülmüştür. Bu açıdan Avustralya toplumunda, Anzak askerini tanımlamada kullanılan *erkeklik* kavramı ve Avustralya ulusal kimliği arasında güçlü bir bağ olduğu kabullenilmiştir. Bu yönüyle rol model olarak Anzak efsanesi, Avustralya’nın erkek egemen kültürünü derinden et-

44 John Butcher edit., *Australia Under Construction: Nation-Building-Past, Present And Future*, ANU Press, Canberra, 2008, s.50-55.

45 *Yakın Arkadaşlık-Dostluk (Mateship)*; yakın arkadaşlığı ve dostluğu ifade eden bu kavram, Avustralya millî kimliğinin temel değeridir. Avustralya’da 19’uncu yüzyılda ortaya çıkan radikal milliyetçiliği ve işçi sınıfının önemli bir elementi olarak kabul edilmekte olup özellikle tehlikeli zamanlarda ve düşmanla karşılaşıldığında işçi dayanışması ve kader arkadaşlığını karakterize eder. Birinci Dünya Savaşı’nda askerlerin, 1915 Gelibolu yenilgisinde dostluk kavramıyla yakından ilintilidir. Avustralya erkeklerini kasteden siyasi bir retorik olması, kadınları bu kavramın dışında tutması eleştirilen taraftır. Corcoran, Dickenson, age, s.124. *Camaraderie* ya da mateship kavramları birbiri yerine kullanılır genel anlamda erkekler arasındaki dostluğu ifade eder. Kirişçi, agt, s.89.

46 “Mateship, Diggers and Wartime”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017), Corcoran, Dickenson, age, s.124.

47 “Mateship, Diggers and Wartime”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

48 Bush yaşamının idealleştirilmesi olan Avustralya efsanesi, erkek olarak tasvir edilir. Bloodworth, agm, <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

49 *Rite of Passage*, bir kişinin hayatında, bir başka döneme geçişi kutlamasıdır. Daha genel manasıyla, kişinin hayatında bir evreden başka bir evreye geçtiğini temsil eden, “geçiş ritüeli”ne ifade eder. Daha çok bu geçiş kişinin sosyal ve cinsel hayatında statüsünün değişimini işaret eder. Ergenliğe geçiş, sünnet olmak, vaftiz olmak, evlenmek ve ölüm bir başka evreye geçişi temsil eden örneklerdir. “Rite of Passage”, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/rite-of-passage> (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

kilemiştir.⁵⁰ Anzak kelime itibariyle Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerinin Gelibolu Savaşı'ı tecrübesi nedeniyle milliyetçi bir sembolü temsil etmiştir çünkü Gelibolu, Anzak askerinin *ilk deneyimidir* (Baptism in Blood) ve tam olarak Avustralya ulusal kimliğini sembolize eder.⁵²

Adrian Howe, Cinsiyet ve Savaş: *Yirminci Yüzyıl Avustralyalılar Savaşta adlı kitapta yer alan Anzak Mitolojisi ve Feminist Mücadele adlı makalesinde, Avustralya İmparatorluk Kuvveti'nin doğasında, digger geleneğinden gelen demokratik eşitlikçi geleneğinin derin etkilerinin olduğunu* ifade etmiştir.⁵³ Diğer yandan A. Howe bushmen'in digger'a dönüşmesini, ideal bir Avustralya tipolojisi ve milliyetçi bir tipoloji ifadesiyle tanımlar. A. Howe, G. Seal'in digger-bushman kavramlarına getirdiği açıklamaları onaylar nitelikte bir ifadede bulunur. A. Howe, *aynı zamanda digger kavramı, millet olma (nationhood) kavramıyla özdeş olduğu kadar, erkeklik (manhood) kavramıyla da özdeşdir. Hatta korktuğu hissini belli eden Avustralyalı erkeklerin, Avustralyalı olmadığına inanılır, erkek değildir ya da Avustralyalı değildir* ibaresiyle tanımlar.⁵⁶

Avustralyalıların Birinci Dünya Savaşı'na katılmasının bir başka gerekçesi ise Büyük Britanya'nın uluslararası ilişkilerde oluşan gerginliğin haklı tarafı olduğu yönündeki algının, Avustralyalıların çoğunluğunda hâkim görüş olmasıdır. Avustralya toplumunda Büyük Britanya'nın yanında savaşa katılmanın en önemli gerekçesi, *imparatorluğa bağlılık ve sadakat*'in gösterilme zamanının gelmiş olmasıdır.⁵⁷

A. Smith *Milli Kimlik* adlı eserinde, ulusal karakter fikrini bir topluluğun siyasi yaşamının merkezine koyan ve onu pratik bir millî koruma ve yeniden inşâ programına tahvil eden J. Rousseau olmuştur diye tanımlarken milliyetçiliğin gelişmesinde *millet ruhu* düşüncesini ilk fark edenin yine Rousseau olduğundan bahsetmiştir.⁵⁸ A. Smith, böylece millet ruhu fikrinin milliyetçiliğin gelişmesindeki önemine vurgu yapmıştır. *Anzak Ruhü* (Anzac Spirit) kavramı da Avustralya ulusal milliyetçiliğinin Anzak terminoloji içerisinde başvurduğu ve milletin yeniden inşasında başvurduğu önemli bir terim olmayı sürdürür. Anzak geleneği içerisinde Anzak miti ile doğrudan alakalı *Anzak ruhu* kavramı da Avustralya toplumunda cesaret, fedakârlık ve daha da önemlisi en temelde dostluk kavramlarını sembolize eder. Gülsel Çiftçi *Anzak ruhu, Avustralyalıların kendilerini halk olarak tanımlama ve "bir Avustralyalı olmak gerçekten ne demektir" sorusunu yanıtlama çabasının bir parçasıdır diye tanımlar ve Avustralyalının ulusal mitolojisinde askerlerin Gelibolu'daki deneyimi ve ona karşı tepkileri, Anzak ruhunu simgelemekle ilgilidir. Ayrıca Gelibolu ile Avustralya'nın ulus olması arasında çok önemli bir bağ vardır* ifadesine yer verir.⁵⁹ Savaşın sonra Avustralya ulus milliyetçiliğine temel oluşturan Anzak ruhunun oluşmasında bir

50 Young, *agm*, s.3-4.

51 Fred R. Van Hartesvelt, *The Dardanelles Campaign: 1915*, Greenwood Press, London, 1997, s.25.

52 Stewart Firth, *Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy*, Allen&Unwin, NSW, 2005, s.25.

53 Adrian Howe, *Sex, Violence, and Crime: Foucault and the "Man" Question*, Routledge, 2008, s.302.

54 Howe, *age*, s.302.

55 Milliyetçilik alanının genel sorunlarından biriside milliyetçilik literatürüne katılan her yeni eserle birlikte terminoloji sürekli yeniliyor ve gelişiyor. Nationhood (Milletlik). Umud Özkırmı, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s.20.

56 Howe, *age*, s.302.

57 Bates, *agt*, s.13.

58 Smith, *Milli Kimlik*, s.141-142.

59 Gülsel Çiftçi, "Teröre Dayalı Kızların ANZAK Günü Anma Törenleri Üzerindeki Etkisi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl:14, Sayı:21, Güz 2016, s.129.

başka dikkat çekici husus, Anzak hikâyesinde tek başına anılan hiçbir asker, *hatta askeri liderin* yokluğudur. Bu açıdan Anzak ruhu, Çanakkale’de savaşan tüm Avustralyalı askerlere atfedilen bir ruh ve kahramanlık efsanesi olmuştur. Askerî yönü ağır basmasına rağmen Avustralya toplumunun tamamını temsil eder. Bu yönüyle Anzak ruhu, uluslaşma sürecinde aşağıdan yukarıya uzanan kolektif bir yapı oluşturmuştur.

Carlton J.H. Hayes, *milliyeti ortak bir dili (veya birbirine yakın akraba lehçeleri) konuşan ve (dini, ülkesel, siyasi, ekonomik, sanatsal ve entelektüel) tarihi gelenekler topluluğuna sahip kültürel bir insan grubu şeklinde tanımlıyorum ifadesine yer verir. Böyle bir grup-böyle bir milliyet- ortak dilini ve geleneklerini belirgin bir derecede canlı tuttuğunda ve yücelttiğinde sonuç, kültürel milliyetçiliktir* diye tanımlar. C.J.H. Hayes, kültürel milliyetçiliğin siyasi milliyetçilikle birlikte ya da olmadan var olabileceğinin yanı sıra kültürel milliyetçiliğin siyasi milliyetçiliğe yol açması eğiliminin ve bağımsız bir ulusal devlet kurma mücadelesinin varlığına dikkat çeker. Bununla birlikte milliyetin, akışkan ve karmaşıklığını vurgular. Kanada ya da Güney Afrika’da olduğu gibi Avustralya ve Yeni Zelanda’nın *İngiliz Devletler Topluluğunun* kendi kendini yöneten devletleri olduğunu ve her birinin *ikincil milliyet* olduğunu belirtir.⁶⁰

Avustralya ulus kimliğinin oluşmasında tarihi bir olay olarak nitelendirilen ve Anzak ruhunu temsil eden bir başka dikkat çekici husus ise Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanmıştır. Paris Barış Konferansı’na Avustralya, Büyük Britanya’nın mandası konumundan ziyade bağımsız bir devlet olarak katılmak istemiştir. Dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson ise Avustralya’nın konferansa bağımsız bir devlet olarak katılmasına itiraz etmiştir. 1915-1923 yılları arasında Avustralya başbakanlığı görevinde bulunmuş olan William Morris (Billy) Hughes⁶¹ ise W. Wilson’a verdiği cevapla Avustralya tarihi kayıtlarına kahraman bir başbakan olarak girmesine vesile olmuştur. W.M. Hughes, bağımsız bir devlet olarak Avustralya’nın konferansa katılmasını engelleme çabasında bulunan ABD Başkanı W. Wilson’a karşı konferansa katılma gerekliliğini şu şekilde özetlemiştir. *Sayın Başkan, ben 60.000 şehit adına konuşuyorum. Siz kaç şehit adına konuşuyorsunuz?*⁶² Bu durum Avustralya milliyetçiliğinin bir gelişimi ve kabuk değişimini simgelerken, aynı zamanda Paris Barış Konferansı ve Milletler Cemiyeti’nde Büyük Britanya’dan ayrı ve bağımsız bir devlet olarak temsil edilmenin bir savaşımı olarak da görülmüştür.⁶³ Avustralya başbakanının ABD’ye yaptığı ilgili itiraz, Avustralya toplumu üzerinde derin bir etki bırakmış, toplum bu tepkiyi Anzak ruhu yani *Avustralyalı Olmak* olarak görmüştür ve bu nedenle Avustralya’da Anzak ruhu, millet olmayı temsil etmiştir.

Anzak ruhunun Avustralyalı toplum tarafından ne kadar içselleştirildiği ve ulusal bilinci canlı tuttuğuna dair en iyi örneklerden birisi ise Vietnam Savaşı’na katılan Avustralyalıların anılarında da yer bulmasıdır. Avustralya’da kolektif bilinci oluşturan Anzak ruhunun, Avustralya’nın millet olmasına katkısını göstermek açısından önemlidir. Vietnam Savaşı’nda yer alan Avustralyalı Gazi Bob Gibson anılarında, *onu savaşta ayakta tutan ve savaşa devam motivasyonu veren şeyin, Çanakkale*

60 Carlton J. H. Hayes, *Milliyetçilik: bir Din Batı Siyasal Düşüncesinde “Ulusalcılık” Tasavvuru*, Türkçesi: Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.16-19.

61 Australian Dictionary of Biography, “Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)”, By L.F. Fitzhardinge, Volume 9, 1983. <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi: 14.05.2017).

62 Bezen Balamir Coşkun, “Çanakkale Savaşı ve Türk ve Avustralya Ulus Kimliklerinin İnşası”, *Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı*, Rôle Akademik Yayıncılık, 2015, s.10, *West, Murphey*, age, s.97-98, *Firth*, age, s.25.

63 Neville Meaney, “Britishness and Australian Identity: The Problem of Nationalism in Australian History and Historiography” *Australian Historical Studies*, 32:116, 76-90, s.77.

Savaşı'nda hayatını kaybeden dedesinin Anzak üniformalı fotoğrafı ve aile içinde dedesiyle ilgili anlatılan kahramanlık hikâyeleri olduğunu yazmasıdır.⁶⁴ Gibson'un dedesini idealleştirmesi ve varoluş mücadelesinin motivasyonu olarak görmesi, Anzak ruhunun Avustralyalıların sadece ulus kimliği oluşumunda değil bireysel kimlik inşasında da ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan çarpıcı bir örnektir.⁶⁵ Rad Young makalesinde *Vietnam Gazisi Bob Gibson, Birinci Dünya Savaş'ında şehit olan* (Gelibolu'da) *dedesinin fotoğrafının daima duvarın en yüksek yerinde asılı olduğundan bahseder ve ben, onu (dedemi) idolleştirdim. O, aynı babama benziyor ve ben de dedemle aynı göz yapısına sahibim*⁶⁶ diye ifade ederken aslında dedesinin görüntüsü gücün, cesaretin ve fedakârlığın sessiz bir tanığı olmuştur.

Avustralya'ya da gönüllü askerlerin efsanevi geleneği, kendine güveni ve milleti için büyük bir geleceği hayal etmeyi aşlamaktadır. Anzak ruhu, Avustralyalının hayat biçimini, entelektüel başarıdan ziyade fiziksel başarıyı, eşitliği ve dostluk vurgusunu sembolize eder.⁶⁷ Bu açıdan Anzak ruhu, Gelibolu Savaş'ından sonra Avustralya milletinin uluslaşma sürecinde toplumun karşılaştığı zorluk karşısında cesaret ve fedakârlık göstermeyi ifade eder. Anzak ruhu, bilhassa Avustralya askerinin önem atfettiği dostluk duygusunu yansıtır. Savaşın hemen başında ateş altında yaralıları eşeği *Duffy* ile taşıyan *Sıhhiye Eri John Simpson Kirkpatrick*; cesaretin, fedakârlığın ve dostluğun Anzak ruhunu temsil ettiği sembol olmuştur.⁶⁸

Sonuç

Bush geleneği, coğrafyanın zorlayıcı karakteristiğinden ortaya çıkmış, kırsal hayatın zorlu ama eğlenceli tarafına vurgu yapan Avustralya kırsal hayatını temsil etmiştir. 1890'larda otantik, sosyo-kültürel açıdan hâkim ve ayırt edici karakterleri bir arada taşıyan Avustralya kırsal hayatı, Avustralya entelektüelinin dikkatini çekmiş ve Avustralya yazınında merkezi hale gelmiştir. Avustralya entelijansı, kırsal kültürü kültürel milliyetçiliğin ana teması haline dönüştürürken yazar, şair, ressam ve basılı yayınlarla kırsal, Avustralya toplumunda romantikleştirilmiş ve idealize edilmiştir. Avustralya toplumunda yüceltilen bush kültürü, sadece kırsal kesimin efsaneleştirdiği kültürel bir yapı olmamış eyaletlerin çoğunluğunu teşkil eden şehirleşmiş halkın da varoluş temsilcisi hâline gelmiştir. Dolayısıyla bush geleneği, Avustralya toplumunda köken, öz ve merkez kabul edilerek yerleştirilmiştir.

Avustralya kültürel yapısını temsil eden ve geleneğin vücut bulmuş sembolik kişiliği bushman, kırsalın zorluklarına pratik çözümler üreten ikonik bir kişilik olmuştur. Zorlu topografyaya karşı savaşmakta birliği ve beraberliği temsil eden *dostluk-can yoldaşlığı* kavramı ise bushmen'in temel özelliği olarak kabul edilmiş ve diğer kültürel olumlu ya da olumsuz öğeler onun üzerinde biçimlenmiştir. Sabır, zorluklara karşı becerikli çözümler üretebilme, alaycı ya da esprili tutum takınabilme, maceracı ruh ve inisiyatif kullanabilme bushman karakterinin dostluk-yoldaşlık/mateship özelliği üzerinde birleştirilerek yükseldiği temel karakteristiği olurken alkolizm, umursamama ya da otorite karşıtlığı olumsuz diğer özellikleri olmuştur. Bush geleneğinin asi çocuğu bushranger karakteri ise asiliği, küfürbazlığı, kumarbazlığı, sarhoşluğu, sertliği, dayanıklılığı, beceriyi ve otorite karşıtlığını sembolize etmiş bu açıdan Avus-

64 Coşkun, *agm*, s.11.

65 *Agm*, s.11.

66 Rad Young, "What Role Has Gallipoli Played in the Manufacture of Australian Identity?", University of Notre Dame, Australia, s.3.

67 Donoghue, Tranter, *agm*, s.2.

68 Joan Beaumont, "The Anzac Legend", Joan Beaumont (ed.), *Australia's War: 1914-1918*, Allen&Unwin, Sydney, 2013, s.227-233.

tralya kamuoyunda bushranger karakteri, halkın kahramanı ve kurtarıcısı olmuştur. Bush geleneğinde digger kavramı; çalışkanlığı, dostluğu, kader birliğini temsil etmesiyle ön plana çıkan bushman tipolojisinin asker karakterini temsil etmiştir.

C.E.W. Bean, savaş sonrası bush geleneğini, Anzak miti ve geleneğine dönüştüren düşünsel şemayı, savaşa şahitlik etmiş resmî tarihçi ve kırsal (bush) kültüre hâkim bir entelektüel olarak yazdığı eserlerle ortaya koyarak önemli bir katkı sağlamıştır. Bu nedenle C.E.W. Bean'ın akademik desteğinde; ulusal bilinç oluşturma, millî şuur farkındalığı yaratma, uluslaşma süreci ve kültürel milliyetçilik temelinde ortaya çıkan Avustralya milliyetçiliği, Anzak efsanesiyle kendisini yeniden tanımlamıştır. Çanak-kale Savaşı öncesinde Avustralya askerini ya da kır polisini temsil eden digger, Avustralya toplumunda bir halk karakteri olarak Birinci Dünya Savaşı'nda özellikle Çanak-kale Cephesi'yle birlikte Anzak ismine dönüşmüştür. 19'uncu yüzyılın sonlarında Avustralya entelektüelinin savunduğu *İngiliz olma hâlinden* kurtulma düşüncesi, anti-monarşist, federalist, cumhuriyetçi, eril ve kendine özgü bir yapı oluşturma eğilimi, Avustralya kamuoyunda savaşçı, kahraman Anzak temelinde rüştünü ispat etmiş ve gelişme zemini bulmuştur. Bu nedenle Avustralya toplumsal temeli kabul edilen bush geleneği, Çanak-kale Savaşı'yla Anzak efsanesine kolayca dönüşmüştür. Avustralya kıtasına ait ceza kolonisi kültürel köklerine dayanan bush geleneğinin, Çanak-kale Savaşı sonrası bir vatanseverlik örneği olarak görülen Anzak efsanesine dönüşmesiyle ortaya çıkmış olan Anzak, Avustralya ulusal kimliğinin merkezinde uzanan bir geleneğin ve varoluş çabasının güncellenmiş bir sembolü olmuştur. Bununla birlikte Avustralya'da Anzak terminolojisi; kendi efsanesini, geleneğini ve kültürünü meydana getirmiştir. Günümüz Avustralya'sında toplumsal ve ulusal yapının devamını sağlayan süreç, kendine has iç dinamiklerini oluştururken Avustralya'nın değişim ve gelişimin altyapısı niteliğindedir. Anzak kültürünün oluşmasında temel yapı bush kavramı olmakla birlikte Anzak mitinin güçlü bir biçimde üretildiği, sürdürüldüğü geleneği temsil etmiştir.

Çalışma, Avustralya kırsal yaşamı temelinde biçimlenen kültürel milliyetçiliğin Çanak-kale Savaşı sonrası Avustralya ulus inşâ sürecini analiz etmiş ve ulus kimliğinin oluşum sürecinde Anzak efsanesinin kritik bir eşik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışmanın, özelde Avustralya ve genelde ulus-inşa, milliyetçilik ve kriz/savaş kavramları bağlamında yeni çalışmalara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça Kitaplar

Andrews, Eric Montgomery, *Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

Butcher, John edit., *Australia Under Construction: Nation-Building-Past, Present, and Future*, ANU Press, Canberra, 2008.

Calhoun, Craig, *Milliyetçilik*, Çev.: Bilgen Sütçüoğlu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Chambers, Stephen, *Arıburnu Çıkarma*, Çeviren: İsmail Hakkı Yılmaz, Türkiye İş Bankası Yay., 2012.

Corcoran, Robert, Jackie Dickenson, *A Dictionary of Australian Politics*, Allen&Unwin, NSW, 2010.

Docherty, James C., *Historical Dictionary of Australia*, Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007.

Dupont, Alan, *Australia's Threat Perceptions: A Search For Security*, Canberra Papers on Strategy and Defence; No. 82, ANU Press, 1991.

Firth, Stewart, *Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy*, Allen&Unwin, NSW, 2005.

Fredrickson, George M., *Racism: A Short History*, Princeton University Press, New Jersey, 2002.

Hartesvelt, Fred R. Van, *The Dardanelles Campaign: 1915*, Greenwood Press, London, 1997.

Hayes, Carlton J. H., *Milliyetçilik: bir Din Batı Siyasal Düşüncesinde "Ulusalçılık" Tasavvuru*, Türkçesi: Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Howe, Adrian, *Sex, Violence, and Crime: Foucault and the "Man" Question*, Routledge, 2008.

Gammage, Bill, *The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War*, Australian National University Press, Canberra, 1974.

Geleneğin İcadı, Derl.: Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Türkçesi: Mehmet Murat Şahin, Agora Kitaplığı, 2006.

Inglis, Ken, assisted by Jan Brazier: *Sacred Places: War Memorials in the Australian Landscape*, Melbourne University Press, 2001.

Laffin, John, Mike Chappell, *The Australian Army at War 1899-1975*, Editor: Martin Windrow, Men-at-Arms-Series, Osprey Publishing, London, 1982.

Jenks, M.A. Edward, *A History of the Australasian Colonies*, Cambridge at the University Press, 1912.

Macintyre, Stuart, *A Concise History of Australia*, Cambridge University Press, New York, 2009.

Macleod, Jenny, *Gelibolu'nun Öteki Yüzü, Çeviren: Sinem Hocaoglu, Güncel Yayıncılık*, İstanbul 2005.

Mountford, Benjamin, *Britain, China and Colonial Australia*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

Seal, Graham, *Inventing Anzac: The Digger and National Mythology* University of Queensland Press, 2004.

Smith, Anthony D., *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, 1994.

Tilly, Charles, *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, Çev.: Özden Arıkan, Alfa Yay., İstanbul, 2016.

Özkırımlı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

West, Barbara A., Frances T. Murphey, *A Brief History of Australia*, Facts on File, New York, 2010.

Makaleler

Beaumont, Joan, "The Anzac Legend", Joan Beaumont (ed.), *Australia's War: 1914-1918*, Allen&Unwin, Sydney, 2013.

Beaumont, Joan, "Gallipoli and Australian National Identity", Neil Garnham & Keith Jeffery ed. *Culture, Place, Identity*, University College Dublin Press, Dublin, 2005.

Bloodworth, Sandra, "Henry Lawson and the Australian Legend", <https://redflag.org.au/node/5627> (Erişim Tarihi: 20.01.2021).

Coşkun, Bezen Balamir, "Çanakkale Savaşı ve Türk ve Avustralya Ulus Kimliklerinin İnşası", *Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı*, Röle Akademik Yayıncılık, 2015.

Donoghue, Jed, Bruce Tranter, "The Anzacs: Military Influences on Australian Identity", *Journal of Sociology*, January 2013, Published Sage, s.2. <http://jos.sagepub.com/content/early/2013/01/17/1440783312473669> (Erişim Tarihi:12.12.2017).

Fewster, Kevin, "Ellis Ashmead Bartlett and the Making of the Anzac Legend", *Journal of Australian Studies*, 6:10, pp.17-30, 1982.

Inglis, K. S., "The Australians at Gallipoli-1", *Historical Studies*, Vol. 14, No. 54, April 1970.

Hoffenberg, Peter H., "Landscape, Memory and the Australian War Experience 1915-1918", *Journal of Contemporary History*, Vol.36, N.1(Jan.,2001).

Laugesen, Amanda, "Australian First World War "Slanguage", *Journal of the Australian War Memorial-Issue:38*, <https://www.awm.gov.au/articles/journal/j38/slanguage> (Erişim Tarihi: 16.12.2017).

Meaney, Neville, "Britishness and Australian Identity: The Problem of Nationalism in Australian History and Historiography" *Australian Historical Studies*, 32:116, pp.76-90,

Meaney, Neville, "The End of White Australia and Australia's Changing Perceptions of Asia,1945-1990", *Australian Journal of International Affairs*, 49:2, pp.171-189.

Saral, Emre, "Avusturyalı Savaş Muhabiri Georg Bittner'in Çanakkale Cephesi İzlenimleri", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl:15, Güz/2017, Sayı:23, ss.133-163.

Seal, Graham, "Anzac", 8 January 2017, *International Encyclopedia of the First World War*, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/anzac_australia (Erişim Tarihi:12.12.2022).

Graham Seal, "Anzac: The Sacred in the Secular", *Journal of Australian Studies*, 2007, 31:91,

Sievwright, Benjamin, “Nationalism and Federation: Creating the Commonwealth of Australia”, History in the Making, Vol.1 No.2, *University of Melbourne*, <https://journal.historyitm.org/back-issues/volume-one-issue-two> (Erişim Tarihi: 11.09.2020)

Türkmen, İsmet, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basına Yönelik Sansür Uygulamalarına Dair Bir Değerlendirme”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:10, Bahar 2015, ss.71-89.

Umunç, Himmet, “Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016.

Yavuz, Fikretin, Murat Toman, “Avustralyalı Gazeteci Keith Arthur Murdoch’ın Çanakkale Cephesine Dair Raporunun Analizi”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl:15, Güz/2017, Sayı:23, ss221-246.

Young, Rad, “What Role Has Gallipoli Played in the Manufacture of Australian Identity?” *University of Notre Dame*, Australia.

Ward, Russel, “Australian Legend Re-visited”, *Historical Studies*, 18:71, 171-190, DOI:10.1080/10314617808595586, <http://dx.doi.org/10.1080/10314617808595586> (Erişim Tarihi: 27.12.2017).

Tezler

Bates, Sonja, “Anzac Legend: Its Origins, Meaning, Power, Impact on Shaping Australia’s Identity”, Master’s of Peace and Conflict Studies Dissertation, *University of Sydney*, Sydney, 2013.

Kirişçi, Ayşe Candan, Nation-Building, And Gallipoli: Representations in Turkish, Australian, And New Zealand Literatures, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, *Boğaziçi University*, İstanbul, 2011.

Özcan, Orhan, Avustralya Ulus Bilincinin Oluşmasında Çanakkale Savaşı’nın Rolü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi*, İzmir, 2018.

Sözlükler

Australian Dictionary of Biography, “Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)”, By L.F. Fitzhardinge, Volume 9, 1983. <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi:14.05.2017).

Downing, W.H., *Digger Dialects*, Lothian Book Publishing Co.Pty.Ltd., Melbourne and Sydney, 1919.

The American Heritage Dictionary of the English Language, Editor: Anne H. Soukhanov, Publisher Houghton Mifflin, Third Edition, 1994.

Oxford Worldpower Dictionary, Edited: Miralda Steel, Oxford University Press, New York, 2000.

Longman Dictionary of Contemporary English, Director: Della Summers, Pearson Education Limited, England, 2004.

İnternet Kaynakları

“Anzac Day 2019”, <https://australiapostcollectables.com.au/stamp-issues/anzac-day-2019> (Erişim Tarihi:19.12.2022).

“Bush”,<http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 26.06.2017).

“Bush Songs and Music”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/bush-songs-and-music> (Erişim Tarihi: 27.06.2017).

“Uluru Kata Tjuta Kültür Merkezi”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/austn-bush> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

“Mateship, Diggers and Wartime”, <http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/mateship-diggers-and-wartime> (Erişim Tarihi: 24.06.2017).

“Remembering the Anzacs”, http://splash.abc.net.au/res/teacher_res/20-Remembering-the-Anzacs.html (Erişim Tarihi: 1.06.2017).

“Rite of Passage”, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/rite-of-passage> (Erişim Tarihi:12.10.2022).

“Soldier Slang, Glossary”, <https://www.awm.gov.au/learn/schools/resources/soldiers-slang/glossary> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).

Manne, Robert, “The War Myth that Made Us”, *The Age*, 25.04.2007, <https://theage.com.au/opinion/the-war-myth-that-made-us-20070425-ge4qmh.html> (Erişim Tarihi:01.12.2021).